

هشت گفتار درباره‌ی موسیقی ۵

دانش‌پوش صفوت

ویراستاران: شادی بهرانی / امین پاشا صمدیان / علی شهر آشوب

صفوت، داریوش، ۱۳۰۷ - ۱۳۹۲. *Shafvat, Dariush*
هشت گفتار درباره‌ی موسیقی ۵/ داریوش صفوت؛ ویراستاران: صادق
جهرانی، امین‌پاشا صمدیان، علی شهرآشوب.
تهران: ارس، ۱۳۹۶.
ISBN: 978-600-5630-51-0 شابک:

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیفا
موضوع: ۱. موسیقی - فلسفه و زیبایی‌شناسی. ۲. موسیقی ایرانی
جهرانی، شادی، ۱۳۵۲ - . ویراستار
صمدیان، امین‌پاشا، ویراستار
شهرآشوب، علی، ویراستار

۷۸۱/۱۷

۵۳ هـ ۷ ص/ ۳۸۴۵ ML

۱۳۹۶

۴۶۸۴۲۸۲

شماره کتابشناسی علی:

هشت گفتار درباره‌ی موسیقی ۵

داریوش صفوت

ویراستاران تخصصی: شادی جهرانی

بین‌پاشا صمدیان، علی شهرآشوب

ویراستار فنی: زهره زاهدی

محله‌آرا: معصومه اکبری

مطالعه: علی بخشی

دیت چاپ: اول

تاریخ چاپ: ۹۶

تیراژ: ۶۰۰ - ۱۰۰

قیمت: ۲۱۰۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴۰۴۵۳۲-۵۱-۰-۶۶۴۰۴۵۳۲

کلیه حقوق محفوظ است.

تهران، میدان فاطمی، خیابان جویبار، کوچه‌ی میرهادی غربی

ساختمان فرید، پلاک ۳۰، طبقه ۴

تلفن: ۶۶۴۸۸۱۸۰

araspub@gmail.com

مرکز بخش: ۶۶۴۰۴۵۳۲

انتشارات

فهرست

مقدمه‌ی ناشر ۹

گفتار یکم / توضیحاتی درباره‌ی دستگاه ماهور ۱۳

مقدمه‌ای درباره‌ی ساختار گام ماهور و فواصل آن ۱۳

سابقه‌ی تاریخی ماهور ۱۸

خصوصیات دستگاه ماهور ۱۹

چند نکته‌ی پایانی ۲۱

گفتار دوم / گفت‌وگویی درباره‌ی ردیف موسیقی ایرانی ۲۵

گفتار سوم / فلسفه‌ورزی در عرصه‌ی موسیقی ۳۷

گفتار چهارم / از موسیقی تا عرفان ۵۵

گفتار پنجم / درباره‌ی عرفان ۹۳

۹۳	مشکل کثرت نوشته‌های عرفانی
۹۴	عرفان نظری و عملی
۹۵	رابطه‌ی طولی عرفان با معارف بشری
۹۵	تعریف عرفان
۹۶	اصول سه‌گانه‌ی عرفان
۹۷	روش (متد) کار عرفانی
۹۸	تأثیر موسیقی بر عرفان

گفتار ششم / جنبه‌های عرفانی موسیقی اصیل ایرانی

۱۰۱	مقدمه
۱۰۴	موسیقی اصیل امروز ایران
۱۰۷	خصوصیات موسیقی اصیل ایرانی
۱۰۷	کمال
۱۱۱	آزادی
۱۱۱	الف) آزادی در وزن (ریتم)
۱۱۲	ب) آزادی در بدیهه‌پردازی
۱۱۴	تعادل
۱۱۷	نظام داخلی یا «ردیف»
۱۲۱	حال
۱۲۵	خصوصیات دیگر
۱۲۶	نتیجه یا اختتام

گفتار هفتم / معنویت و عرفان در موسیقی ایران (قسمت اول)

۱۲۹	مقدمه‌ای کوتاه درباره‌ی معنویت
-----	--------------------------------------

گفتار هشتم / معنویت و عرفان در موسیقی ایران (قسمت دوم)

۱۴۵	مقدمه
-----	-------------

ایرادات گرفته‌شده به موسیقی شرقی، به‌خصوص موسیقی ایرانی ۱۵۰

غم‌انگیز بودن ۱۵۰

تکراری بودن ۱۵۱

تک‌صدایی ۱۵۲

عمیق نبودن ۱۵۲

غیرعلمی بودن ۱۵۳

فراخ نبودن گستره‌ی موسیقی ایرانی ۱۵۳

شش و پاسخ ۱۵۶

مقدمه‌ی ناشر

کتاب حاضر جلد پنجم از مجموعه «گزارش‌های درباره‌ی موسیقی» است؛ مجموعه‌ای از سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها و نوشته‌های دکتر داریوش صفوت، رسالتی که دکتر صفوت از ابتدا در خود می‌دید، روشی کردن، تعریف و تحدید موسیقی اصیل ایرانی^۱ بود. پیرو شیوه‌ی سقراط، دکتر صفوت بر این باور بود که اگر بتوان به تعریف حقیقی یک مفهوم پی‌برد، به تعریف آن مفهوم پی‌برده خواهد شد. از این رو دقیق و موشکافانه، بر آن بود که در ابتدا با به چه چیز موسیقی اصیل ایرانی گفته می‌شود؟ خودش این‌طور نقل می‌کند: «پس از مدت کوتاهی از آشنایی‌ام با عرفان، زمانی که در پاریس بودم، دو سال از آنجا آمده در موسیقی‌ام افتاد: یکی اینکه به «حال» واقعی موسیقی ایرانی پی‌برسم و دوم اینکه جای درست پرده‌های ساز برایم مکشوف شدند».

۱. البته از نظر دکتر صفوت تمام موسیقی‌های جهان، در اصل خود، جوهری معنوی و عرفانی دارند و همچون عرفان، وحدتی بین تمام موسیقی‌های جهان در جوهر عرفانی‌شان حکم‌فرماست. وقتی می‌گوییم موسیقی ایرانی، از آن روست که ظرفی که دکتر صفوت برای این مفاهیم استفاده کرد، ظرف موسیقی ایرانی بود، والا در نگرش دکتر صفوت، این اصول در تمام موسیقی‌های اصیل، واحد و صادق هستند.

از زمانی که دکتر صفوت بر تعریف مفهوم موسیقی ایرانی همت گماشت، سیری مداوم و پویا در او ایجاد شد، که از آن جهت که سیری کیفی بود، نمود بیرونی‌اش فقط بر کسانی مشهود بود که آشنا، یا به اصطلاح قدما «مَحرم» به اسرار این موسیقی بودند. از این رو، دکتر صفوت تلاش خستگی‌ناپذیری می‌کرد تا این کیفیات را که به اصطلاح خودش «یُدُرک و لا یوصَف» بودند، یعنی درک می‌شدند ولی نمی‌شد آنها را وصف کرد یا برای علاقه‌مندان تشریح کرد. همیشه می‌گفت: «قدما حوصله نداشتند اسرار موسیقی را یاد بدهند. وقتی چیزی می‌نواختیم و حالش {در نمی‌آمد}، وقتی سؤال می‌کردیم، به ما می‌گفتند: {آن قدر بزن تا بشود}، در حالی که من سعی می‌کردم آنجا که می‌توانم کیفیات موسیقی را برای شاگردان آنالیز کنم، تا قابل درک شود». گاهی چهار ساعت وقت می‌گذاشت تا تفاوت دو مفهوم را - مثلاً تفاوت فایده و منفعت را - برای شاگردان بشکافد. می‌گفت: «علم از تشخیص شباهت‌ها می‌آید و شعور از تشخیص تفاوت‌ها. مثلاً اگر شما بتوانید درخت کاج را تشخیص دهید، معلوم می‌شود که به درخت کاج علم دارید و می‌توانید از روی شباهت‌های بین درخت‌های کاج، بفهمید که درخت مزه درخت کاج است. ولی یک هنرمند تفاوت بین تک‌تک برگ‌های یک کاج را از نظر ظاهر و رنگ و رابطه‌اش با اجزای دیگر تشخیص می‌دهد و برایش تشابه مطرح نیست. بلکه تفاوت مطرح است. این تفاوت‌های ظریف است که شعور هنری را بالا می‌برد. موسیقی باطنی برای گوش ناآشنا، هم‌ه‌اش شبیه به یکدیگر است، برای اینکه قدرت درک تفاوت‌ها را از او پرورش ندهاند...». کار بر روی این کیفیات و تلاش بر آنالیز و انتقال آن به هنرمند منجر به سخنرانی‌های زیادی در باب فلسفه، معنویت و عرفان شد، که در کتاب‌های این مجموعه به تدریج در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته و خواهد گرفت.

در سخنرانی‌های دکتر صفوت بحث غالب بر این موضوع است که چه اثر و خاصیتی از یک موسیقی باید ساطع شود، و چه کمیت و کیفیتی داشته باشد تا روح و جوهر موسیقی اصیل را منتقل سازد. او این موسیقی را همچون امانتی می‌دانست که نسل در نسل، از گذشتگان به میراث رسیده است، و باور داشت باید آن را همچنان، از گزند آلودگی‌ها مصون نگاه داشت و پاک و منزه، به نسل‌های آینده سپرد. تأکید او بر جنبه‌ی باطنی موسیقی بود، نه ردیف و گوشه و مضراب و تکنیک. بحث بر سر پدیده‌شناسی آن جوهر اصیل بود، که در قالب عناصر موسیقی متجلی می‌شود. و رای آهنگ و موسیقی، تأکید دکتر صفوت بر موسیقی‌دان بود، زیرا باور داشت که

اصالت موسیقی، از موسیقی‌دان است، نه از موسیقی. در نتیجه، محور سخن‌رانی‌هایش بر این بود که موسیقی‌دان را با فلسفه‌ی موسیقی- که همچون ابزاری در دست موسیقی‌دان است- آشنا کند، تا موسیقی‌دان بتواند از این ابزار، در راستای شناختن خود، بهترین بهره را ببرد. مانند یک دانشجوی جراحی که چاقوی جراحی را که در دست می‌گیرد، تا با دانش جراحی آمیخته نشود، فایده‌ی خاصی که مدنظر است، از آن حاصل نخواهد شد، و چه بسا که ضرر و زیان هم به بار بیاورد.

در این مجموعه، ابتدا پژوهشی کوتاه در دستگاه ماهر را ملاحظه می‌نمایید و سپس توضیحاتی درباره‌ی ردیف. پس از آن، تا پایان کتاب، با نگرش دکتر صفوت درباره‌ی مویقی و موسیقی‌دان، از دیدگاه عرفان ایرانی آشنا خواهیم شد. امید است علاقه‌مندان، از خلال این ساده و بی‌آلایش او، به کیفیت تأثیری که مدنظر داشت، پی‌ببرند، و با مدلهای اثر، با جهان‌بینی این استاد و حکیم موسیقی ایرانی بیشتر آشنا شوند.